

en la -à (que li atribueixen els DAG. i AlCM): el llogaret del Cardener que els ha donat origen és *Ventolre* (pron. *bentólrə*, 1964), sens dubte nom pre-romà: crec de *Ventolze*, -ouze, nom ibero-basc BENTO-BIDE, format de BIDE 'camí', cf. *Carcolze* KARRI-KO-BIDE 'el camí del penyal'; si bé no descarto la possibilitat d'un híbrid celtibèric VINDO-BÏTE (/BIDE) 'camí blanc'; en tot cas *Ventolre* és vora l'antiquíssim camí ral que s'enfila des de la rodalia de Cardona cap a les altures de Busa.

VENTRE, del ll. VĒNTER, VĒNTRIS, id. □ 1.ª doc.: Llull.

«Dix lo crestià al gentil: La bonea de Déu --- a significar tan gran bonea con és --- se covenc que, per obra de Sanct Esperit, lo Fil de Déu ajustàs a si natura humana en lo ventre de N. D^a Sta. Maria: cor major bé és trer tan noble bé --- de la humana espècia --- que no és tot l'altre bé creat», *L. del Gentil* VIII, pàgina 182.10. En *Blanq.* la frase «temperança --- sia senyora --- del meu apetit y ventre» no estem segurs que sigui de Llull (és a la part perduda que només consta en la versió modernitzada de 1521, § 6, NCL. I, 73.9). «Aqueixa idola —dix ell— que tu adores --- la bellesa de què la loes és pus pròpiament --- diformitat ---: del ventre que ha, solcat de loncs e espessos solcs, e de les altres parts del cos e membres --- no te'n diria res --- car moltes coses són en què cau mills ignorància que ciència», BMetge (*Somni* III, NCL., 128.9). «Aconseguít, lur voler més desija, / sí que jamés fam se part de lur ventre / ---», Ausiàs CIV, 11d.

Mot general en totes les èpoques i comú a totes les llengües romàniques; en el nostre domini resta usual pertot, pron. *véntrə*, *b-*, *-g*, en totes les zones, amb la normal e tancada fins al Capcir: *əl béntrə*, Formiguera, 1960. En lèxics des d'OPou, que ja marca la distinció sinonímica amb PANXA: «les axelles ---; los costats ---; les illades ---; lo ventre: venter; la gran panxa ---; lo sòl del ventre: imus venter; ---» (*ThPu.*, 250).

No l'han silenciàt els escr. moderns. «--- A l'altura / lo carro sotraqueja dels trons aixordador: / ab tremolor estrany respon-li la natura / y al ventre de les mares ressona angèlic plor», *Atl.* III, 27d. «Llavors la dona casolana diu: / —Del vi daurat ma casa és proveïda / i de totes les granes de l'istiu / --- / I, tot guaitant la fredorada que entra, / sent bategar dins son letífic ventre / el darrer fruit de son amor etern / --- / el bell istiu no ha transitat debades; i riu pensant: —No temeré l'hivern» Carner, *La Provident* (*Les Monjoies*, 1912). «Siau mansas de cor, humils de rostre, / perquè sia fruitós el ventre vostre, / oh dones maridades! ---», Alcover (*Micol*, v. 2, *Po. Bí.* 1918, O. C., 91).

«El ventre imponderable de Barcelona: Nadal de Gargantua --- per la Boqueria --- unes 20.000 persones se movien penosament --- un home havia cobrat per 300 carretades de verdura --- 30.000 quilos de tomàquets --- 15.937 indiots i 10.753 capons --- 35.000 olles bullint alhora amb una cua a dins: espectacle sa-

borosament infernal!», article de Coromines («El Poble Cat.», 30-XII-1909, O. C., 1453); «com en el temps de la seva encara no sollada infància es llançà un dia el Bajalta contra el senglar, així ara, abans que el cabrer tingués esma de parar el cop, li enfonsà sota el ventre el coltell ---», id. (*Silèn* XX, O. C., 105b36).

Ja és antiga l'acc. especial per al panxell o part posterior botida de la cama: -trell en diu Busa-N. («ventrell de cama: sura») i el DAG. ho troba en un doc. mall. de 1435, altres així mateix, o simplement *ventre d. l. c.* («--- lo os de la cama ---; lo ventre de la cama: sura; la rodella del genoll ---», OPou (*ThPu.*, 251); per més que siguin tants que, contra el que convé, en diguin dellà l'Albera lo molet afrancesadament o *pan-torrilla* deçà.

DERIV.: *Ventrada* [Lacav.], sovint dit del grapat de garrins de la truja, o de cadells de la gossa (mall. DAG.), o del part super-fecund d'una dona (*ventrada de bessons* en StVicençF, *Quar.*, 255.132); *ventregada* [Lab.] més estès pel domini occidental, fins al Pirineu, on passa dellà de la serralada: Comenge «*bentregado*: ventre; petits d'une même portée» (Dupleich, *Dict. de StGaudens*). *Ventral* [Lab.].

Ventrell: encara que hi ha qui ho diu dels budells, és més pròpiament l'estómac (o tot plegat) i el de l'aviram etc. [S. XIV, ordinacions de rebost palatí, sens dubte de Pere III, i no pas mal atribuïdes a un Pere anterior, malgrat l'anacrònic llenguatge]: «item prengan los caps els cols e els ventrells e els peus e la ploma de tota voleteria» (*CoDoACA* VI, 7); «pugen los vapors del ventrell al cervell», Llull (*A. Sci.* III, 474). Parlant de remei als ocells de falconeria: «açò li he donat per amor que gite tote la postema que té en lo ventrell e en lo cos», *Libre d'Animals de Caçar*, ms. Bi. Un. Val., 1.ª meitat S. XVI, 26; «lo abat --- li avenc mal de ventrell, per rahó del qual hac de consell de metges --- que anàs als banys de Sena, on sens falla ell goriria ---», *Decam.* X, § 2, 556.2, de nou 556.4f.

Amb usos metafòrics bastant curiosos: «Si dius: —ara vuyll cartayar aquest libre, ara aquell — sàpies que molt enfestige lo ventrell menjar moltes viandes, car diversitat no aprofita ans nou; litg los libres aprovats, e si-t vols divertir a legir --- torna als primctes ---», AntCanals (*Carta de St. Bernat*, *CoDoACA* XIII, 420.14). *Tenir el ventrell gros* 'estar ressentit': «veent que sens la favor de Venus bonament fer no-s poria, jatsia contra ella hagués un poc gros lo ventrell, pensà pregar-la que per elles dos lo cavaller fos ajudat», *Curiol* (NCL. III, 182).

Passat el període clàssic ha seguit usant-se oralment i literària: fora dels músculs «algunes altres parts ha en lo cos, que parexen pessas de carn, qual és e en lo sòl del ventrell, alguns budells y altres parts; mas no-s diuhen carn sinó --- *parenchyma*», «PARTS DELS OCELLS --- la moleja o ventrell» [o sigui que en l'ús del Princ., tothom deia llavors *ventrell*, i només alguns val. havien admès el castellanisme *mo(l)leja*], OPou (*ThPu.*, 268, 47a). «Una malaltia del ventrell --- les parets del estómac ---», Genís Aguilar (*Julita*, p. 14). En efecte no és sols usual en el Princ. sinó a tot el domini, fins